

DAMIR AGIČIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Zagreb

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 005.745:94(497.5)

Kongresi hrvatskih povjesničara

Svoj su prvi kongres u samostalnoj Hrvatskoj povjesničari održali prije sedamnaest godina, u prosincu 1999. godine u Zagrebu. Bio je posvećen važnoj temi, napose u tom trenutku, nepuno desetljeće nakon ostvarenja državne neovisnosti i tek nekoliko godina od završetka Domovinskog rata. Glavna je tema kongresa i uvodnih izlaganja istaknutih povjesničara bila *Hrvatski nacionalni i državni identitet i kontinuitet*. Usto je odlučeno da se na kongresu u plenarnim izlaganjima prikaže i razvoj hrvatske historiografije, napose promjene u novim društvenim i političkim okolnostima nakon 1989/1990. Teze za teme plenarnih izlaganja, na zahtjev Znanstvenoga odbora koji je vodio akademik Franjo Šanjek, napisao je Nikša Stančić. Istaknuo je važnost problematike nacionalnoga i državnoga identiteta i kontinuiteta koji je u hrvatskoj historiografiji prisutan od njezinih samih početaka u sredini 19. stoljeća te izrazio očekivanje da će kongres „osvijetliti bitne elemente u procesu oblikovanja hrvatskoga nacionalnog identiteta, njegove krize, promjene značaja i nove sinteze, te oblikovanje hrvatskoga državnog identiteta, uz elemente njegova kontinuiteta i diskontinuiteta, do obnove hrvatske državne suverenosti i uspostavljanja samostalne Hrvatske“, kao i da će se na kongresu prikazati važni rezultati u razvoju hrvatske historiografije, od prvih oblika organiziranja povjesničara i ljubitelja povijesti u Društvu za povjesnicu jugoslavensku do suvremenosti. I uistinu, kongres, na kojem se okupio respektabilan broj povjesničara iz različitih institucija, od sveučilišta preko instituta do muzeja, arhiva i škola, pokazao je da se hrvatska historiografija dotad uspješno razvijala. Već na prvome kongresu sudjelovao je velik broj historičara srednje i mlađe generacije. Nekima je to bio i prvi iskorak na znanstvenoj sceni. Danas su već istaknuti povjesničari, profesori i znanstvenici.

U plenarnim je izlaganjima na kongresu sudjelovalo 16 referenata, a u petnaest sekcija više od stotinu i šezdeset povjesničara, pravnika, demografa i drugih znanstvenika. Kongres je pratio i velik broj nastavnika povijesti i drugih predmeta u školama. Plenarna su izlaganja objavljena u *Historijskom zborniku*, a moderatori pojedinih sekcija uspjeli su prikupiti radove referenata i objaviti ih u različitim znanstvenim časopisima.

Kongres je bio prekinut zbog smrti predsjednika Franje Tuđmana, a nastavio je s radom u svibnju 2000. godine. Našao se u žiži javnog interesa, osobito za komemoracije

predsjedniku Tuđmanu na kojoj se okupio politički vrh Hrvatske te u nastavku kongresa nekoliko mjeseci kasnije zbog tribine o nastavi povijesti, koja je izazvala veliki interes među nastavnicima ali i u široj javnosti jer je nova koalicijska vlada Ivice Račana provela postupak revizije povijesnih udžbenika u zimu i proljeće 2000. godine. Reviziju je provelo stručno povjerenstvo čije je članove imenovao ministar prosvjete Vladimir Strugar. Povjerenstvo je radilo pod vodstvom profesora Nikše Stančića s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rad povjerenstva među povjesničarima je izazvao s jedne strane snažno odobravanje, ali i mnoga neslaganja, što se osobito moglo vidjeti na tribini na kongresu te u medijskim napisima o nastavi povijesti u to doba.

Drugi kongres hrvatskih povjesničara održan je u Puli, u rujnu i listopadu 2004. Društvene i političke okolnosti uvelike su se promijenile u odnosu na vrijeme održavanja Prvoga kongresa. Bili smo na pragu pristupnih pregovora s Europskom unijom, a srednjoeuropske zemlje, donedavno u sovjetskome Istočnom bloku (ili pak u sastavu samoga SSSR-a), netom su ušle u tu zajednicu država. Činilo mi se primjerenim da to povežemo s kongresom, pa sam predložio temu koju je Predsjedništvo Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti i prihvatilo: *Hrvatska i Europa. Integracije u povijesti*. Kongres je organiziran u suradnji s Odsjekom za povijest Filozofskog fakulteta u Puli, jednoga od novih povijesnih odsjeka u zemlji, koji se tada ubrzano razvijao. Na plenarnim sjednicama održano je jedanaest izlaganja u kojima je izložen odnos prema integracijskim procesima od stare povijesti hrvatskih zemalja preko srednjovjekovnog i modernog doba do suvremenosti i pitanja mjesta Europe i europskih integracija u nastavi povijesti. U dvadeset sekcija svoja je izlaganja održalo dvjestotinjak povjesničara i drugih znanstvenika, među kojima je bila nekolicina gostiju iz inozemstva.

Glavna tema Trećega kongresa, održanoga u Supetru na Braču u listopadu 2008, bila je religija i vjerska povijest. Prijedlog je dala profesorica Zdenka Janeković Römer, a intencija Predsjedništva HNOPZ-a bila je da se napravi makar mali odmak od političke povijesti i tema koje su dominirale prvim dvama kongresima. Na ovome je kongresu bilo samo jedno plenarno izlaganje – održala ga je Zrinka Blažević pod naslovom „Suvremena religijska historija – teorijska polazišta, metodološke smjernice i istraživačke perspektive“. U osamnaest sekcija sudjelovalo je oko dvjesta povjesničara i drugih znanstvenika, također nekolicina iz inozemstva. Neke su sekcije, kao i na prva dva kongresa, bile povezane s vremenskim razdobljem: stara povijest, srednji vijek, rani novi vijek, 19. stoljeće i 20. stoljeće, dok su druge bile problemske i „transvremenske“: demografska povijest, gospodarska povijest i povijest okoliša, pravna povijest, arhivi i arhivska građa, mediji i oblikovanje javnog mnijenja, nacije i nacionalizam, povijest sporta, povijest žena i dr. Suorganizator kongresa bio je Filozofski fakultet u Splitu, odnosno njegov Odsjek za povijest, koji je djelovao tek nekoliko godina.

Četvrti kongres održan je u Zagrebu na početku listopada 2012. godine na opću temu *Sloboda*. Temu je, na poticaj varaždinskog biskupa Josipa Mrzljaka, predložio predsjednik HNOPZ-a profesor Neven Budak, a znanstveni i organizacijski odbor kongresa su je prihvatili. Plenarni dio kongresa održao se u velikoj dvorani Hotela

International u Zagrebu, a prije petorice plenarnih referenata, koji su bili podijeljeni po vremenskim razdobljima od stare povijesti do suvremenosti, sudionicima se obratio predsjednik vlade Zoran Milanović. Prisutnost premijera na kongresu povjesničara, naravno, izazvala je (samo kratkotrajnu) pozornost medija i javnosti. Sekcije su radile u prostorima Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Na ovome ih je kongresu bilo više od dvadeset, uz četiri okrugla stola – dva posvećena nastavi povijesti i dva staroj povijesti odnosno istraživanjima stare povijesti u hrvatskoj historiografiji (jedan je okrugli stol održan u povodu desete obljetnice smrti jednoga od nestora stare povijesti i arheologije, profesora Mate Suića). Na kongresu je izlagalo više od 220 sudionika, a rad u plenarnom dijelu kongresa i sekcijama pratio je i velik broj nastavnika i studenata povijesti.

I napokon, evo nas na Petome kongresu u Zadru, točno šezdeset godina nakon što je u tom gradu započela sveučilišna nastava povijesti. I ovdje su pomoć postanku studija povijesti pružali profesori s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. No ta je suradnja brzo prekinuta i potom je dugo uopće nije niti bilo. Sada smo se ponovno našli u organizaciji ovoga kongresa, mi profesori iz Zagreba koji vodimo povjesničarske udruge i kolege profesori iz Zadra. Nadam se i očekujem da će se na kongresnim sekcijama uspješno izlagati i raspravljati te da ćemo svi, zajedno s prisutnim kolegicama i kolegama nastavnicima povijesti i studentima kojima posebno zahvaljujem što su pronašli načina i vremena da dođu, steći nove spoznaje i prijateljstva, a iz Zadra ponijeti niz dobrih uspomena. I da će se suradnja između dva najstarija povijesna odsjeka u zemlji nastaviti!

Generalna tema kongresa nije laka – odredili smo je potaknuti činjenicom da se već dugo vremena, i to ne samo u Hrvatskoj, već i u Europi i cijelome svijetu, nalazimo usred (sveopće) krize, i gospodarske, i društvene, i političke, da iz krize često/neminovno slijede i sukobi, a sve to onda prate i razni oblici solidarnosti. Mnogi referati koji će biti izloženi tijekom sljedećih dana u naslovu imaju riječi kriza, sukobi, rat, solidarnost i slične. I ne radi se uvijek i samo o političkim ili ekonomskim pitanjima, bit će riječi i o mnogim aspektima ljudske svakodnevice, kriza i/ili solidarnosti među običnim malim ljudima. Na popisnoj listi sudionika koju je vrlo revno vodio Tomislav Galović, predsjednik Organizacijskog odbora kongresa, nalaze se imena 254 sudionika i još desetoro studenata, koji će izlagati u studentskoj sekciji. Sudionici kongresa radit će u 25 sekcija i dva okrugla stola. Ovaj je kongres, dakle, i po broju sudionika i po broju sekcija veći od svih prethodnih. To je i očekivano budući da je u posljednjih dvadesetak godina broj poslanika naše struke višestruko uvećan.

Kako se uopće u dvadeset i pet godina suvremene Hrvatske mijenjala i razvijala naša historiografija? Mogu li se njezine mijene i razvoj mjeriti i po kongresima povjesničara, i koliko? To je tema za opsežno i ozbiljno istraživanje, a ovdje mogu samo navesti nekoliko teza.

U vrijeme održavanja Prvoga kongresa, 1999-2000, na različitim znanstvenim i znanstveno-nastavnim te suradničkim mjestima bilo je više od stotinu osoba, a kad se pribroje pravni i crkveni povjesničari, povjesničari znanosti i sl., u „proizvodnji“ hrvatske historiografije djelovalo je tada i do dvjesto znanstvenika. Tijekom prethodna dva

desetljeća povećao se broj studenata doktorskih studija, kao i svršenih doktora. Povećao se, naravno, i broj studenata na preddiplomskim i diplomskim studijima kojih je sada devet – tri u Zagrebu, potom u Puli, Rijeci, Zadru, Splitu i Osijeku te odnedavno i u Dubrovniku. Ne smijemo zaboraviti ni studij povijesti na sveučilištu u Mostaru.

Najveća je koncentracija povjesničara danas u dvije institucije – u Hrvatskom institutu za povijest i na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ukupno preko stotinu. Na ostalim je fakultetima i institutima HAZU te drugim znanstvenim institutima i Leksikografskom zavodu „Miroslav Krleža“ oko dvjesta, nekoliko je desetaka umirovljenika i zaposlenih u školama ili nezaposlenih. Nije mi poznat točan broj povjesničara znanstvenika u današnjoj Hrvatskoj, ali računam da ih može biti i do četrina stotine. A potom dolaze pravni i crkveni povjesničari, povjesničari znanosti i drugi. Povijesnim se istraživanjima danas u Hrvatskoj bavi oko pet stotina znanstvenika i još nekoliko desetaka doktoranada. Svoje tekstove objavljuju u dvadesetak historiografskih časopisa i mnogim drugim časopisima društvene i kulturne problematike, a broj knjiga s polja povijesti iz godine u godinu je sve veći. Na žalost, pokušaji da se pokrene (i održi) kontinuiran rad na bibliografiji hrvatske historiografije trenutno su stali. Nastojanje da u povodu našega kongresa unaprijed priredimo i objavimo bibliografiju historiografije u posljednjih pet godina, 2010-2015, nije posve uspjelo. Nadam se da ćemo taj posao uskoro privesti kraju i objaviti rezultate u jednome od idućih brojeva *Historijskog zbornika*. U tom će se prikazu moći vidjeti i presjek djelatnosti hrvatskih povjesničara.

U Zagrebu, 21. rujna 2016.

[Napomena: Tekst je prvotno objavljen u zborniku sažetaka Petog kongresa hrvatskih povjesničara *Krize, sukobi i solidarnost u povijesnoj perspektivi*, Zadar, 5.-8. listopada 2016.]